

KÖZÉP-EURÓPAI ANZIX

"Hehe"
/Kurt Vönnegut/

A közép-európai jól tudja, hogy Közép-Európa nem annyit tesz, hogy Európa középe, Közép-Európa lelkiállapot, a honderüh lelkiállapota, kesernyés mosoly. Közép-Európa középe azzé: vannak, akik észhez térnek, és vannak, akik észnél vannak, ez utóbbiak alatt általában azok a tisztaközűek értendők, akik mindvégig észre vétlenek maradnak. Görcsoldó vicceink annak a feszültségnek a jelei, hogy Közép-Európának nem lehet története arról, amiről a közép-európaiaknak történeteik vannak. A honderüh lelkiállapota meghatározhatatlan, de néha egy-egy képben, történetben, helyzetben élesen felidéződik.

Lirai intelem

Szeged, bölcsészkar, férfi WC az irodalmi tanszék folyosóján, úgy fél évvel ezelőtt. A nagy dolgokra szolgáló benső szentélyben mérsékelt bűz. A berendezés ismerős az ide amugyis sietős érkezésű belépőnek, akinek tekintete csakhamar felenged a megüzetés merevségéből és szabadon kószál a kis kuckó falain. Ám az üres/papírtartó mellett meglepetés várja: egy könyvtári kartonlap hátoldala, rajzszöggel fölerősítve a falra. Rajta a szöveg:

K E R Ü N K
ne vidd el magaddal az összes klópapírt,
gondolj arra, hogy milyen szar lett
volna neked is bánni a szarral,
ha nem lett volna itt papír.

A mi kis védekezésünk

Pest, szombat délutáni bizsergés a rádióban. Riport, IKV kontra házfelügyelő. A megszokott nyomás telepszik a halántékra, de korán, mert a téma érdekes.

/folyt, a 3. oldalon/

HOSSZU FELVONÁS

- utiképek, pillanatok -

Állok a vonat ablakában. még nem érzem a változást. A föld megművelt négyzetei, tanyák, lóckerítések. Puha felhők, karcsu áprilisi illatok. Akárcsak otthon.

Egy tompa csattanás után félrekezni kezd velem a padló, egyensúlyom elvész, csak a megálló szerelvény adja vissza. Hátralátás egy tehén fokszik, elől pedig - a mozdony ütközőjére csavarodva - a párja. Belei a sinekre omlanak, száraz ágként böknek az ég felé patái, duzzadt tőgyéből csöpög a tej. Csattognak az objektívek, a fény hátul a papíron képpé merevedik.

Eleven képpé, mert átizzadt ruhákban emberek érkeznek. Duzzadó mellkast szorít a rongyos trikó, serény lábakat ölel a hosszú szoknya. Az arcok nyomottak - nikotin festette ajkák, a szemekben az alkohol vérekes térképei - a pör hangos. A kiabálást értjük. Akit hirtelen ér a veszteség, de jog nincs, mi tisztázhatná a bűnöst, és nincs öntudat sem, mely biztos keretekbe foglalhatná a mondatokat - az gesztikulál ilyen heves reményvesztettséggel. Percek alatt kifárad mindenki, előkerül egy balta - levágják a vasról a száradó bőrt, árokba lökik a dögöt.

Valaki csacsog. Vagyis kérdez: miért késünk? miért bűdös? kik ezek? nem lehet indulni végre?

En pedig nem utazom. Nem lépten át semmiféle határt. Nem vagyok Jugoszláviában. Véletlen szentanuja vagyok egy háborúnak, melynek vesztesei régi ismerősök. És ismerős a zágrábi pályaudvar is: fiatal suhanc-arcu katonák, fáradtan rikácsoló családok, füst-kócos tömeg. Aztán jobbra a peronon megkéselnék valakit, aztán táguló embergyűrű, aztén rendőr, autó, tettes, tanu, bilincs.

Barátom husz perce ül némán. Hirtelen megfordul, arcomba néz - tudom, kérdezni fog - és kérdez. -Látod ezt? Még nem láttam egyetlen mosolygó embert, hol...? Látom és nem mondom, hogy téved, pedig az egyik bódé üvege mögött - két meztelen nő hívogató teste közé

/folyt. a 3. oldalon/

Március 15-e, nemzeti ünnep, lobogózás. A Fővárosi Tanácstól jött a körleveles parancsolat bizonyára veresszínű pecsét alatt, hogy középületet, intézményt lehet lobogózni, lakóházat nem. Tiszta sor: a honpolgár ne zászlózzon nyakra-főre a saját nemzeti ünnepén. Mi a baj? X. Y. házfelügyelő mégis lobogózott - így az IKV -, sőt, szóltunk is neki, hogy vegye le a zászlókat, de amikor nemsokára visszamentünk, láttuk, hogy ez nem történt meg, ezért őt "meg kell rendszabályoznunk" /az idézett kifejezés szó szerint/. A vádlott, hangja után ítélve, idős asszony. Miért nem vette le a zászlókat, amikor szó ltak? /...Gondolom, most jön, hogy "jogunk van hozzá", "a mi ünnepünk", mittudomén. Nem jön./ Kéremszépen, én már öreg vagyok, a zászlótartó meg magasan van, hát ezért szóltam a Lajosnak, hogy 50 Ft-ért mászzon fel a létrára, és tüzze ki a zászlókat, nanost ugye a hivataltól jöttek szólni, de hát közben a Lajos akkor már elment, én meg ugye nem tudok fölmászni a létrára...

A botért meg a vászonért.
"Így megye ez" /Vonnegut/

Kirakat

Sepsiszentgyörgy, a rezignált napsütésben öt magyarországi egyetemista cselleng. Kosíval vannak. Az idő jó, a levegő áll. Hosszu, vasárnap délutáni porszünet. Átutaznak a városon, most csak kiszálltak lődörögni, nézni a házakat, vagy szót váltani valakivel, aki beléjük botlik. Az egyik utcában könyvesbolt, beidőzöttten megállnak, végignézik a kirakatot. Könyvek, főleg román nyelvűek, egy-két hanglenez. Semmi érdekes, indulnak tovább. Az egyikük azonban lecövekel, a többiek után szól. A kirakatnak szinte a mértani közepében két hanglenez áll

/folyt. a 4. oldalon/

szorulva /magazinok/ - egy öreg arc. Látszik "kötelező" menekülése a halál elől - kozmetika, leszívott zsír, fölvarrt ráncok, jovialitás - Tito mosolyog.

+

Hajnalban fádom. Erre ébredok. Megint állunk, odakint csipkés ormu házak, magasan az utca, a lámpákat már kikapcsolták. Valamit összekeverek, felugrok - Uristen - Velence! Ki a pályaudvar elé - mégsincs rendben a dolog - itt a fölirat, biztos neonbetűk: Trieszt. Megnyugodhatok, nem mulasztottam el..Velence messze

Most már csak egyet nem tudok - melyik ország ez? Agyan képtelen megkeresni a megfelelő térképet - békekötések jelennek meg, egy három évvel ezelőtti kép a rohanó Isonzóról, egy ezredes szarkofágja a doberdói emlékműből, revíziók, nagyhatalnak, szavatalt határok. De hol fekszik ez a város? Melyik fronton? Kik ostromolják? Hol horgonyoznak a Monarchia naszádjai, hol nyitnak a szász kereskedők, a szerb hentesek, a török cukorkakészítők, hol a zsidó antikvárius, és hol ír az ír regényíró Mr. Odüsszeuszról?

Fürge robogókon munkások jönnek, az arcuk barna, nandataik frissen peregnek. Megszólal egy kikötői duda és lágyan szétomlik egy hullám lában mellett a lépcsőn. Jól van, ez Olaszország. Megérkeztünk.

+

A városban nem látunk egyetlen plakátot sem, mely a fesztivált hirdetné. Hamar rájövünk, hogy a színház csak egyetlen szán a szabad akarat palettáján. Játsszónak és nézőnek egyaránt. Egy hétig tartanak az előadások, de mindig ugyanazok az emberek a nézők, ugyanazok a tenyerek csatognak, szájak fütyülnek. Idegen

/folyt. a 4. oldalon/

egymás mellett. Két magyar nyelvű, mindkettőt látták már máshol is. De nem így egymás mellé téve. Az egyik egy Boér-verslemes, a címe: Mondj igazat. A másiké, tőle közvetlenül jobbra, egy félmondat: Ha egyszer hangod támad...

Egy kirakat, amely belülről zuzza be saját üvegét.

Mondj igazat, ha egyszer hangod támad.

Nyelvi elszigeteltség

Bécs, belvárosi lakás, amely egyszerre kommuna, tranzit és alkotóház. A meszelt falakon különböző fujt, festett, spricelt feliratok. A WC-ben szögletes, ló betűkkel: Bűdös van. Alatta zölden virít a negerősítés: Tény. Reggel van, a fürdőkáddal egybeépített konyhában két magyar srác mosogat, ők következnek soron. Egy tányér, egy bögre. /A tegnap este ui. nyugat-közép-európai zabálásba torokolt, velencei, és müncheni, osztrák és magyar gyomrokkal./ Váratlanul belép egy művészeti történetet tanuló, csinos bajor lány, a fiuk mellett levetkőzik, belép a kádba, zuhanyozni kezd. Egy tányér, egy bögre, mintha mi sem. De a fülek szeles alkonyatot jeleznek és a levegő is nehezebb. A lány megszólítja őket egy idő után, németül kér valamit. Megfordulnak, a lány kedvesen megismétli a kérést. Lemutat a földre, aztán a hasa előtt köröz a kezével. A helyzet érzéki telítettsége a maximumon. A lány újra kezdi, tagoltan ismételi valami ismeretlen szót. A fiuk kinban, az érzéki telítettség rohamosan csökken. Zavartan tanakodnak, gyűrögetik a konyharuhát, a lány újra köröz, mutogat, didereg. Egyre reményvesztettebben ismételi egy szót.

Azt, hogy felmosórongy:

/folyt. az 5. oldalon/

alig téved be, dolga mindenkinek akad, látatlanba senki sem kockáztatja az idejét. Furcsa volna toleranciának nevezni ezt a távolságtartást, pedig az. Mindenkinek a saját tevékenysége a fontos, az emberek belül maradnak köreiken, de kérésre készségesen segítenek, s ami a legfontosabb: nem akadályoznak. A szimpátia határai a láthatatlanságig távoliak, a kölcsönösség pedig melegen közeli.

Már nem vagyok otthon, s ezt akkor értem meg leginkább, mikor egyetemistákkal beszélgettünk az első előadásról. Egy idő után csak a mondatok formájára figyelek. Kérdés, állítás, tagadás. Pontos hangsúlyok, lezárt gondolatok. A mondandót nem kezdi ki a cinizmus, a nyelvet nem szennyezi a bizalmatlanság és a gyanakvás. Ami első látásra kimondható, azt kimondják, viszonyunk tisztázott: mi adtunk, ők kaptak - akarattunkon múlik, hogy minderről beszélünk is egymásnak. Többre jutunk, mint itthon bármikor.

Másnap egy bárban már nem értik a félmosolyokat, a százféle tartalommal megtölthető "hiány-nyelvet", amelyen a kérdéseikre válaszolunk. Politika, párt, kommunizmus, egyetem. Idézőjeles fogalmak, elharapott indulatszavak, bugyborékoló nevetés. Átadhatatlan történelen. Végül annyit mondanak: jó lehet nekünk élni, ha ennyi problémáról beszélhetünk.

+

Nuovo. Mint egy jelszó, úgy vágja szemen ez a hemzsegő fölirat. Uj. Minden uj. Uj az ennivaló és a csomagolás, uj a fényképezőgép és a családi fotó, uj a nozi, a könyv, a kenyér. Mindenből ujat évente, hetente. Önlik ez az idétlen áru-terror,

/folyt. az 5. oldalon/

Kegyelet

Az neglelt ember, akinek
szívében nincs se anyja,
apja,
ki tudja, hogy az életet
a halálra ráadásul kapja
s mint talált tárgyat
visszaadja
bármikor - ezért őrzí meg,
ki nem istene és nem papja
se magának, sem senkinek.

/József Attila/

Szeged, Brüsszeli körut
23. Kétszintes, sárgára vakolt
épület, félig zárt udvarral.
A boltíves kapu jobb- és balol-
dalán egy-egy tábla. Mintha
távolkeleti létszimbólumokat
idéznének: az egyik fehér /már-
vány/, a másik fekete /hivata-
los/. A fehér szövege:

NEM ÉN KIÁLTOK A FÖLD DÜBÖRÖG
Ebben a házban lakott egyetemi
hallgató korában
1924 - 1925-ben

JÓZSEF ATTILA

népünk nagy forradalmi költője

A fekete táblán:

SEGED MEGYEI VÁROSI TANÁCS
VB, HIVATALA

Talált tárgyakkal kapcsolatos
ügyek intézése
Elveszett-ellopott tárgyak be-
jelentése.

Hévízi Ottó

+ + +

mely már szinte magától működik,
hiszen az emberek alig vesznek
tudomást róla. Legyen gördülé-
keny és könnyű a mindennapi élet,
de ne tegye tönkre az utcát, a
hétköznapi fesztivált, az esti
séta-ünnepet, a folyamatos kom-
munikációt. Élő, nevetés, kiál-
tás. Csinos illatfelhők, színes
bluzok, bő nadrág, pulóverek,
egy pördülésben kavargó fekete
hajzuhatag. A világ elveszti
lapos prakticzizmusát, csak a má-
sik a fontos; éjjel ugyanis egyedül
alhatunk, holnap ugyanis munka lesz,
vagy nem lesz, holnap ugyanis csak
annyit tehetek, mint most, mint
holnapután.

Tarkovszkij szerint Európá-
nak ezen a részén ennek a kusza-
ságnak, zavarnak megnagyarázha-
tatlan értelme és rendje van.
Pasolini pedig elveszettnek mon-
dja népét, amely századok óta nem
azonos önmagával, amely századok
óta nem ura önmagának és értékei-
nek, amely csak züllik és pazarol
- aztán filmjeiben láthatjuk,
hogyan mozog, lüktet ez a száza-
dps fényű kultura, láthatjuk,
hogy e nép él és létezik. Ugyan-
gy, mint ez az egyetlen tér,
egyetlen utca - kinagyítva egy
ország láthatatlan képéből.

Rómában a Szt. Péter bazili-
ka előtt fehér fakorlátok és fe-
kete egyenruhák, rövid csövű gép-
pisztolyok. Őrzik a tér és a
templon mérhetetlen kincseit, őr-
zik az egyház hatalmának legis-
mertebb jelképét, őrzik ezt a te-
ret, mely már zavaróan tökéletes
és pontos; őrzik és ügyet sem vet
rájuk a látogató.

Félek, hogy nem talállok
semmit, mely mérhetővé tenne en-
gem; a halandót és esendő. Nem
látom az épület végét, csak a
több ember magas szobrok szigorú
homlokát, felém mutató ujjait.
Én bűnös vagyok, az épület maga
a "kiválasztottság", rám pokol vá-
vár, a szobrok modelljei pedig
régiesrég a hetedik mennyországot
lakják. Mit keresek itt?

/folyt. a 6. oldalon/